

Journal of Economy Culture and Society

ISSN: 2602-2656 / E-ISSN: 2645-8772

Araştırma Makalesi / Research Article

Toplumsal Deneyim Olarak Katılımcı Bütçeleme: Türkiye Uygulamasına Yönelik Teorik Temelli Bir Sorgulama

Participatory Budgeting As a Social Experience: A Theoretical Query For Turkey Application

Esra DOĞAN¹

¹Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Eskişehir, Türkiye

ORCID: E.D. 0000-0002-9886-4186

Corresponding author:

Esra DOĞAN,
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
Meşelik Kampüsü İİBF, A Blok, Kat: 3 Oda: 11
ESOGÜ Odunpazarı Eskişehir, Türkiye
E-mail: edogan82@hotmail.com

Submitted: 22.04.2019

Revision Requested: 20.08.2019

Last Revision Received: 19.09.2019

Accepted: 31.10.2019

Published Online: 22.11.2019

Citation: Dogan, E. (2019). Toplumsal deneyim olarak katılımcı bütçeleme: Türkiye uygulamasına yönelik teorik temelli bir sorgulama. *Journal of Economy Culture and Society*, 61, 253-270.
<https://doi.org/10.26650/JECS2019-0043>

ÖZ

Katılımcı demokrasinin mali bağlamını oluşturan katılımcı bütçeleme, 20. yüzyılın son çeyreğinde dünyada, 21. yüzyıl itibarıyla de Türkiye’de kamu mali yönetimi olgusunun temel süreçlerinden biri haline gelmiştir. Ancak sürecin yeniliği nedeniyle gerek idari ve yasal yapının gerekse toplumsal yapının, bütçe sürecine doğrudan katılım kültürünü genel geçer biri yapı olarak kabul ettiği söylenemez. Bu durum, toplumsal bağlamda katılımcı bütçenin henüz Almanca kullanımı ile Erfahrung karşılığı deneyim niteliği kazanmamasından kaynaklanmaktadır. Katılımcı bütçelemenin mali yapı bağlamında deneyim niteliğini kazanması ise tedrici bir süreç olmakla birlikte, bu sürecin oluşumuna ve gelişimine katkı sağlayacak gerekli idari ve yasal düzenlemelerin bir an önce yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında da Türkiye’deki katılımcı bütçe sürecine ilişkin idari ve yasal bağlam ile bu bağlam dahilindeki uygulamaların, sürece Erfahrung karşılığı toplumsal anlamda deneyim niteliği kazandırabilecek yapıda olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu doğrultuda katılımcı bütçe sürecine ilişkin hali hazırda yasal bağlam ve bilimsel çalışmalar dahilindeki uygulamalar incelenerek, katılımcı bütçe sürecindeki aksaklıkların Erfahrung karşılığı toplumsal deneyim bağlamında da ele alınarak literatüre farklı bir bakış açısı kazandırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deneyim, Kamu Mali Yönetimi, Katılımcı Bütçe, Kent Konseyi, Stratejik Planlama

Jel Kodları: H61, H70

ABSTRACT

Participatory budgeting has become one of the basic processes of public financial management in the world within the last quarter of the 20th century and in Turkey as of the 21st century. However, due to being at the beginning of the process, it cannot be said that the administrative, legal structure and the social structure consider the culture of direct

participation to be a universal structure within the budget process. This results from the fact that, in social terms, a participatory budget has not yet acquired an experiential quality, which corresponds to *Erfahrung* in German. The acquisition of an experiential quality by participatory budgeting in the sense of a financial structure is a progressive process, and it is thought that the necessary administrative and legal regulations contributing to the formation and improvement of this process must be carried out as soon as possible.

This study aims to investigate whether the administrative and legal context, and the implementations included in this context related to the participatory budget process in Turkey, can help the process to acquire an experiential quality, which corresponds to *Erfahrung*, in the social sense. Accordingly, we aim to examine the available implementations included in the legal and scientific studies related to the participatory budget process and to provide the literature with a different perspective by approaching the malfunctions in the participatory budget process within the context of social experience, which corresponds to *Erfahrung*.

Keywords: City Council, Experience, Participatory Budgeting, Public Financial Administration, Strategic Planning.

Jel Codes: H61,H70

EXTENDED ABSTRACT

Based on the direct participation of society in the budget process, a participatory budget is the equivalent of participatory democracy in the financial field. Applying a participatory budget exposes different necessities for different countries, and these can be mentioned mainly as the suitability of the legal and financial structure and the suitability and desire of the society to be included in this structure. Moreover, the minimum conditions regarding the participatory budget are stated in the literature as follows: i) execution of negotiations for the financial/budget process (matters about scarce resources), ii) presence of cities or local administrative units which consist of those selected and are authorized for administration and resources, iii) sustainability of the process, iv) public evaluations as meetings or discussions (presence of normal citizens in classic representational democracy institutions is not stated within the scope of the participatory democracy), v) accountability for the results of the process (Dias, 2014, p. 29; Sintomer, Herzberg, & Röcke, 2008, p. 168). When these criteria are reviewed as a whole, an attempt is observed to make the budget process allow for the participation and control of the public in a holistic and sustainable way.

Technically, a participatory budget has a financial and legal dimension and it is socially a political phenomenon encountered by the local people. In the social context, this phenomenon was first encountered in Porto Alegre, Brazil in 1989. Since then, it has turned into a phenomenal reality of local administrative units in many countries of the world, especially the countries of Latin America. In terms of applicability, this phenomenon, which is encountered in social structures with different characteristics in different countries, requires the conformity of both legal and financial processes and the social participatory mechanism of the countries to the participatory budget process (Goldfrank, 2007). The aforementioned conformity process depends on whether the administrative and political structure has an infrastructure to carry out the necessary legal and financial regulations and whether the society is conscious and willing to exhibit social participation (Wampler, 2000, p. 6). Consequently, the process related to the applicability of the participatory budget is not a condition to fulfil in the short term; on the contrary, it is a progressive process whose quality of precedent is acknowledged by both the administrative and the social structures.

When the participatory budget becomes traditional by acquiring the quality of precedent in the political and social sense, the participatory budget will have a political and social experiential quality. Thus, one could say that the transformation of the participatory budget into a political and social expe-

rience has a significant effect on its acquisition of applicability. However, the social aspect of experience, beyond the individual aspect, requires a different content behind the general acceptance. Although the relevant meaning content cannot find an exact equivalent in Turkish and English, it corresponds to *Erfahrung* in German. Accordingly, *Erlebnis*, which is a sudden, passive, fragmentary and simple experience, is distinguished from the cumulative *Erfahrung* that is formed of the combination of transmittable social wisdom and social acceptations (Jay, 1998, p. 48). Even though this difference is revealed by Walter Benjamin, the difference between *Erfahrung* and *Erlebnis* were approached from different perspectives by Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Alexandar Kluge and Oscar Negt. In the context of this study, it will be investigated whether the administrative and financial regulations of the participatory budget process and social participation in Turkey have an experiential quality, which corresponds to *Erfahrung*. In this study, we aim to reveal whether or not the participatory budget has become a tradition in Turkey. We also aim to comment on its applicability level in the light of the current situation.

1. Giriş

Bütçe sürecine halkın doğrudan katılımı esasına dayanan katılımcı bütçe, katılımcı demokrasinin mali alandaki karşılığı niteliğine haizdir. Katılımcı bütçenin uygulanabilirliği ise farklı ülkeler için farklı gereklilikleri ortaya çıkarmakla birlikte esas olarak yasal ve mali yapının uygunluğu, toplumun bu yapı içinde içerilmeye uygunluğu ve iradesi şeklinde sıralanabilir. Bununla birlikte literatürde katılımcı bütçeye ilişkin asgari koşullar i) Mali/bütçe sürecine yönelik müzakerelerin gerçekleştirilmesi (kıt kaynaklara ilişkin hususlar), ii) kentlerin ya da seçilmişlerden oluşan yönetim ve kaynaklar üzerinde yetkiye sahip yerel yönetim birimlerinin varlığı, iii) sürecin sürekliliği, iv) toplantı ya da tartışma şeklinde gerçekleştirilen kamusal nitelikli değerlendirmeler (klasik temsili demokrasi kurumlarında sıradan vatandaşların yer alması katılımcı demokrasi kapsamında yer almıyor), v) Sürecin sonuçları hakkında hesap verebilirlik şeklinde belirtilmektedir (Dias, 2014, s. 29; Sintomer, Herzberg, & Röcke, 2008, s. 168). Bu kriterler bütün olarak ele alındığında, bütçe sürecinin bütün olarak ve süreklilik gösterir şekilde halkın katılımına ve denetimine imkan verir bir hale kavuşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Katılımcı bütçeleme, teknik olarak mali ve yasal bir boyuta, toplumsal olarak da yerel halk tarafından karşılaşılan siyasi bir olgu niteliğine sahiptir. Toplumsal bağlamda bu olgu ile ilk karşılaşma, 1989 yılında Brezilya'nın Porto Alegre kentinde gerçekleşmiş olup, sonrasında Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesindeki yerel yönetim birimlerinin olgusal gerçekliği haline dönüşmüştür. Farklı ülkelerdeki farklı özelliklere sahip toplumsal yapılar dahilinde karşılaşılan bu olgu uygulanabilirlik açısından, ülkelerin gerek yasal ve mali süreçlerinin gerekse toplumsal katılım mekanizmasının katılımcı bütçe sürecine uyumunu gerektirmektedir (Goldfrank, 2007). Söz konusu uyum süreci ise idari ve siyasi yapının gerekli yasal ve mali düzenlemeleri gerçekleştirilebilecek altyapıya, toplumun da toplumsal katılım sağlayacak bilinç ve iradeye sahip olmasına bağlıdır (Wampler, 2000, s. 6). Dolayısıyla katılımcı bütçenin uygulanabilirliğine yönelik süreç kısa vadede gerçekleştirilebilir bir durum değil; aksine gerek yönetsel gerekse toplumsal yapı tarafından yapılageliş niteliği kabul edilen tedicri bir süreçtir.

Katılımcı bütçenin, siyasi ve toplumsal olarak yapılageliş niteliği kazanarak geleneksel bir hal almasıyla, katılımcı bütçe siyasi ve toplumsal tecrübe niteliğine haiz olacaktır. Dolayısıyla da katılımcı bütçenin uygulanabilirlik kazanmasında, siyasi ve toplumsal nitelikli tecrübe haline dönüşmesinin önemli bir etken olduğu söylenebilir. Ancak tecrübenin bireysel olanın ötesinde toplumsal niteliğe haiz olması hali, tecrübeye yönelik genel kabulün ötesinde farklı bir anlam içeriğini gerektirmektedir. Söz konusu anlam içeriği ise Türkçe ve İngilizce kullanımlarında tam anlamıyla karşılık bulamamasına rağmen Almanca'daki *Erfahrung* kullanımıyla karşılık bulmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışma kapsamında, Türkiye'deki katılımcı bütçe sürecinin idari ve mali düzenlemeleri ile toplumsal katılma eyleminin, *Erfahrung* karşılığı bir tecrübe niteliğine sahip olup olmadığı sorgulanacaktır. Yapılacak bu sorgulama ile de katılımcı bütçenin Türkiye'de gelenekselleşmiş bir hal alıp almadığı, dolayısıyla da mevcut durum itibarıyla uygulanabilirlik düzeyinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

2. Toplumsal Deneyimin *Erfahrung* Niteliği

Dünya içinde olma haline bağlı olarak ortaya çıkan yaşantı, yaşama halinin koşul ve sonuçları ile sınırlı bir bağlama sahipken; sahip olunan bu bağlam dolayısıyla elde edilen bilgi ise tecrübe niteliğindedir. Yaşantı dolayısıyla elde edilebilme olanağı ortaya çıkan tecrübe, Al-

manca'da, *Erfahrung* kelimesi ile ifade edilmektedir. *Erfahrung*, etimolojik olarak “sürmek, yolculuk etmek” anlamlarına gelen *fahren* kelimesinden türetilmiştir. *Erfahrung* ifadesi, Türkçe kullanımıyla *tecrübe*, İngilizce kullanımıyla *experience* kelimelerinden anlam ve içerik açısından farklılık göstermektedir. Bu farklılık, 20. yüzyıl Alman teorisyeni Walter Benjamin tarafından yapılan *Erlebnis* ve *Erfahrung* ayrılığı ile vurgulanmıştır. Buna göre ani, edilgen, bölük pörçük, yalın nitelikli tecrübe olan *Erlebnis*, iletilebilir nitelikteki toplumsal bilgelik ve toplumsal kabullerin kaynaşıp birleşmesiyle oluşan, kümülatif nitelikli tecrübe olan *Erfahrung*'dan farklılaşmaktadır (Jay, 1998, s. 48). Benjamin'in ortaya koyduğu bu farklılık, Benjamin tarafından tecrübenin, halihazırdaki bir durum olarak kabul edilmeyip; bellek ve bilinç temelinde ele alınıp toplumsal düzlemde sorgulanmasına dayanmaktadır. Buna göre Benjamin belleği, bilinçli olma hali ve bilinç dışı olma hali arasındaki duruma bağlı olarak ikiye ayırmaktadır. Bilinçli olma halindeki bellek istenç ürünü bellek olarak ifade edilirken, bilinçli olma hali dışındaki bellek istenç dışı bellek olarak ifade edilmektedir. Belleğin istenç ürünü olduğu an dikkatin bulunduğu ve yönlendirildiği an olup, bu durumda bilinçli olarak edinilen tecrübe *Erlebnis* karşılığı “yaşantı” olarak ifade edilirken, bilincin yönlendirilmediği durumda iken edinilen tecrübe *Erfahrung* karşılığı “deneyim” olarak ifade edilmektedir. Nitekim bu durumu Benjamin şu şekilde özetlemektedir: “Gerçekten de deneyim, gerek toplum yaşamında gerekse özel yaşamda olmak üzere, bir gelenek sorunudur. Deneyim, anında kesin biçimde saptanmış olgulardan çok, belleğe akan, kümelenmiş ve çoğunlukla bilinç düzeyinde algılanmamış verilerden oluşur” (Benjamin, 2016, s. 204). Dolayısıyla Benjamin'de bilincin artmasına bağlı olarak “deneyim”in yerini “yaşantı”ya bıraktığı söylenebilir. Burada *Erfahrung* ile ifade edilen deneyim; kontrol, yönlendirme, dikkat içeriği yoğun olan yaşantının aksine risk unsurunu ve belirsizliği de içinde barındırmaktadır. Bellek ve bilincin birbirine bağlı olarak gösterdiği süreklilik ilişkisi, Benjamin'in *Erfahrung* kavramında öngörülebilirliğin yerini risk ve belirsizliğe bırakırken söz konusu süreklilikteki kopmalar sonucu oluşan bilincin önceki andan/anlardan bağımsız olarak her defasında tekrar devreye girmesi öngörülebilirlik potansiyelinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu noktada Hegel, Benjamin'in aksine *Erfahrung*'u “[...] Bilincin kendi üzerinde uyguladığı ve bilgisini olduğu gibi nesnesini de etkileyen bu eytışimsel devim, bilinç için yeni gerçek nesne ondan kaynaklanıyor oldukça, sözcüğün tam anlamıyla deneyim denilen şeydir” (Hegel, 2011, s. 64) şeklinde doğrudan doğruya bilinçlilik hali ile ilişkili olarak ele almaktadır. Dolayısıyla da Hegel, *Erfahrung* kavramının içeriği kapsamında, öngörülebilirliği yaşantıların bellekte biriktirildiği ve bilinç halinde kopmaların olmadığı süreklilik hali ile sağlanabileceğini düşünmektedir (Yavuz, 2016, s. 76). Bu noktada Benjamin ile Hegel'in ayrıştığı noktanın, bellekteki süreklilik halinin hangi düzeyde ortaya çıktığına bağlı olarak değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Benjamin'de bellekteki süreklilik bilinçaltı düzeyinde gerçekleşirken, Hegel'de bilinçlilik düzeyinde gerçekleşmektedir. Ancak gerçekleşme düzeyi farklı olmasına rağmen hem Benjamin hem de Hegel'de *Erfahrung* olarak ifade edilen deneyim, sürekliliğin varlığı halinde sağlanabilmektedir.

Diğer taraftan *Erfahrung* ve *Erlebnis* ayrımının toplumsal düzlemini, bireysel olan ile toplumsal olan arasındaki ayırım temelinde vurgulayan Oscar Negt ve Alexandar Kluge, “Kamusalık ve Tecrübe” isimli eserlerinde, *Erfahrung* şeklindeki tecrübenin ancak bireysel olan ile toplumsal olanın uyumu halinde gerçekleşebileceğini belirtmektedirler. Nitekim Negt ve Kluge'ın “tecrübe”ye yönelik kavramsal yaklaşımlarına bakıldığında Hegel'in aksine Benjamin'e paralel şekilde *Erfahrung* ile *Erlebnis*'i bellek ve bilinç temelinde ayırıştırarak değerlendirdikleri ve sürekliliği bilinç dışı düzlemde gerçekleşen “deneyim” olarak kabul ettikleri görülmektedir (Doğan

E. , 2017, s. 679). Negt ve Kluge, Benjamin ve Kraucer'in 1970'lerde yeniden keşfedilen yazılarından hareketle *Erfahrung* kavramını şu şekilde değerlendirmektedirler: "Kavram, bir yandan, tecrübe sahibi olma ve düşünümsellik, ilişkiler ve bağlantılar görebilme, gerçeklik ve fanteziyi el çabukluğu ile birbirine geçirebilme, geçmiş hatırlama ve başka bir geleceği tahayyül edebilme yeteneklerine dayanıyor. Öte yandan tam da bu yeteneklerin, endüstrileşme, kentleşme ve modern tüketim kültürünün saldırısı altında tarihsel olarak parçalanmasına ve dönüşümüne işaret ediyor. Böylece diyalektik bir dönüşle empatik anlamıyla tecrübe, tarihsel parçalanmanın, kaybın, kopuşun ve değişimin etkilerini kaydedebilme ve bunlarla baş edebilme yeteneğini içeren bir kavram olarak ortaya çıkıyor" (Negt ve Kluge, s. 150). Bu tanımdan hareketle Negt ve Kluge'nin *Erfahrung*'u, Benjamin ile benzerlik gösterir şekilde bilinç ve bellek temelli olarak ele aldıkları, ancak Benjamin'den farklılaşarak modern ve post modern dönemin toplumsal koşulları bağlamında dönüşüm sağlayabilen, dinamik bir içeriğe kavuşturdukları söylenebilir. Nitekim modern dünyadaki bireyler için tecrübenin, Benjamin tarafından tanımlanan haliyle *Erfahrung* niteliğinde olmadığı görülmektedir. Tedrici nitelikte olmayan anlık şoklar bağlamında şekillenen kent yaşamı, zanaat temelli üretimin yerini çoğaltma temelli seri üretime bırakması gibi nedenlerle Benjamin tarafından tanımlanan haliyle *Erfahrung* niteliğindeki tecrübe sürdürülebilirliğini kaybetmiştir (Jay, 1998, s. 49).

Erfahrung olarak tecrübe, bilinç ve bellek ilişkisi, toplumsal süreçte ortaya çıkan dönüşümlerin içerilmesi bağlamlarında düşünürler arasında farklılık göstermekle birlikte; ortak kabul *Erlebnis*'ten farklı olarak sahip olduğu toplumsal nitelikli bağlamdır. Dolayısıyla *Erfahrung* niteliğindeki tecrübenin, yalın nitelikli ve süreklilik göstermeyen bireysel olan ile sınırlı *Erlebnis* niteliğindeki yaşantı halinden farklı olarak; süreklilik gösteren gelenekselleşmiş dolayısıyla da bireysel olanın ötesinde toplumsal olan ile bütünlük gösteren kolektif bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

3. Katılımcı Bütçelemenin *Erfahrung* Niteliği

Siyasal süreç niteliğine haiz olan bütçe, siyasal olma halinin ötesinde teknik niteliklere de sahiptir. Bütçe sürecinin sahip olduğu teknik hal, bu sürecin uzmanlık niteliği gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle de 2000'li yıllardan sonra yapılan düzenlemeler ile bütçenin büyük ölçüde mali uzmanlık alanı haline dönüşmesi, bütçe ile ilgili sürecin siyasallık niteliğinin sorgulanır bir hal almasına neden olmuştur. Bununla birlikte bir taraftan bütçenin teknikleşme süreci gerçekleşirken bir taraftan da yerel yönetimler bağlamında bütçenin siyasallaşma süreci tekrar gündeme gelmiştir. Literatürde katılımcı bütçeleme olarak ifade edilen bu süreç, bir bütçeleme tekniği değil; aksine bütçenin teknik olandan siyasal olana dönüşüm sürecidir.

Katılımcı bütçeleme sürecinin sahip olduğu siyasal nitelik, teknik olana indirgenmişlik, dolayısıyla da sınırlı sayıdaki uzman teknokrat tarafından yönlendirilen sürecin yerel yönetimler bağlamında yerel halka doğru genişlemesine imkan tanımaktadır. Ancak bu genişleme hali, yasal düzenlemelerin varlığını gerektirmekle birlikte söz konusu yasal düzenlemenin yürütme aşamasında da açığa çıkmasını ve olgusal anlamda uygulanabilir olmasını gerektirmektedir. Yasal düzenlemelerin varlığı ve yürütme sürecinin bu düzenlemelere uygun işlemesi katılımcı bütçelemenin teknik olarak ifade edilebilecek kısmını oluştururken, siyasal olma niteliği ise ancak toplumsal katılımın sağlanması halinde ortaya çıkabilmektedir. Buna bağlı olarak teknik olana indirgenmişliğin ötesinde siyasal olma niteliğine haiz olan katılımcı bütçelemenin temel ayırt edici unsurunun toplumsal katılım mekanizmasının gerekliliği olduğu söylenebilir. Ancak söz konusu toplumsal katılım mekanizması, bireysel katılma eyleminin gerçekleştirilmesi

hali ile değil; söz konusu eyleme halinin belirli bir anlam ufku ile örtüşmesi halinde bireysel olanın ötesine geçerek siyasal bir nitelik kazanacaktır. Bu durum ise Negt ve Kluge tarafından bireysel anlam ufku ile toplumsal anlam ufkunun ilişkiselliği bağlamında *Erfahrung* karşılığı toplumsal deneyim halinin varlığı ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır (Negt ve Kluge, 1993). Buna göre kolektif bilinçlilik hali ile bireysel ve toplumsal anlam ufkunun kesiştiği hallerde oluşan toplumsal deneyim hali, bireysel kaygılar ile sınırlı olanın ötesinde toplumsal kaygı niteliği dolayısıyla da siyasal içeriğin teminatını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, bir taraftan teknikleşen bütçe sürecinin aksine, siyasal olma niteliği ile uygulanabilirlik kazanmaya çalışan katılımcı bütçenin siyasal olma halinin oluşumu ve gelişimi için de söz konusu teminatın sağlanması gereklidir. Buna yönelik olarak da toplumsal deneyim niteliğine haiz bir toplumsal katılım mekanizması sağlayacak yapının oluşumu ve bu yapıya dahil olma halinin gerçekleşmesi halinde teknik olan aksine siyasal nitelikli olan katılımcı bütçeleme süreci uygulanabilirlik kazanacaktır.

Bu çerçevede Türkiye’de katılımcı bütçelemenin uygulanabilirliğinin dolayısıyla da *Erfahrung* olma niteliğinin değerlendirilmesi amacıyla ilk olarak Türkiye’de katılımcı bütçe sürecinin gelişimi, sonrasında ise bu gelişmeler dahilinde katılımcı bütçenin uygulanabilirliğinin teminatı olan *Erfahrung* olma niteliği ele alınacaktır.

3.1. Türkiye’de Katılımcı Bütçeleme Sürecinin Gelişimi

Türkiye’de katılımcı bütçe uygulamasına yönelik süreç, genel nitelikli toplumsal katılım mekanizmasının oluşturulması ve bu katılımın bütçe bağlamında da sürdürülebilir hale getirilmesi şeklinde iki temel bağlama sahiptir.

İlk olarak katılımcı bütçe uygulamasına yönelik toplumsal katılım mekanizmasının oluşturulma süreci ele alındığında, ilk adımın 1992 yılında Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansında “Gündem 21” başlıklı küresel eylem planının benimsenmesi olduğu görülmektedir. Çevre ve kalkınma sorunlarına yönelik eylem planları niteliğindeki “Gündem 21”in temel hedefi sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması iken; bu hedefin gerçekleştirilmesinin temeli de toplumsal uzlaşmaya dayandırılmıştır. Bu bağlamda toplumsal uzlaşmanın sağlanmasının yolu da hükümet ve hükümet dışı kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi, yerel yönetim birimlerine daha fazla yetki devri ile yerel yönetim birimlerinin güçlendirilmesi, toplumsal katılımın aktif olarak sağlanması şeklinde belirlenmiştir. Bu doğrultuda bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, belediyeler, sivil toplum örgütleri, birlikler ve odalar tarafından katılım sağlanan dolayısıyla da hükümet ve hükümet dışı kurumlar arasında işbirliğinin yapıldığı, aktif olarak toplumsal katılımın sağlandığı Birleşmiş Milletler Habitat II Konferansı 1996 yılında Türkiye’de yapılmıştır. Bu toplantı sonucunda da yerel yönetimlerin rollerinin güçlendirilmesi ve toplumsal katılımın gücünün fark edilmesi vurgusu yapılmıştır. Türkiye’nin de katıldığı uluslararası ölçekteki bu oluşumlar Türkiye’nin yasal düzenlemeleri de üzerinde etkili olmuştur. Buna göre 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP – UNDP)’nin desteğiyle, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Ortadoğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı’nın (UCLG–MEWA) koordinatörlüğünde yürütülen “Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi Projesi” ile başlatılmış ancak sonrasında proje programa dönüştürülerek “Türkiye Yerel Gündem 21 Programı” oluşturulmuştur. Bu kapsamda Bakanlar Kurulu kararları ile yapılan düzenlemelere de bağlı olarak program kapsamında “Türkiye’de YG-21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi Projesi”, “Türkiye’de YG-21’lerin Uygulanması Projesi”, “Türkiye’de YG-21’lerin Yönetişim Ağı Yoluyla BM Binyıl Bildirge-

si Hedefleri ve Johannesburg Uygulama Planının Yerelleştirilmesi Projesi”, “Türkiye’de YG-21 Yönetişim Ağı Kanalıyla BM Binyıl Kalkınma Hedeflerinin Yerelleştirilmesi”, “Kent Konseylerinin Güçlendirilmesi ve Yerel Demokratik Yönetişim Mekanizmaları Olarak İşlev Görmelerine Yönelik Eğitim ve Kapasite Geliştirme Desteği Sağlanması Projesi” şeklinde projeler gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de gerçekleşen bu süreç 2005 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunu ile kent konseylerinin kurulması ve 2006 yılında kent konseyi yönetmeliğinin çıkarılması ile örgütlü bir yapıya kavuşturulmuştur. Kent Konseyi Yönetmeliğinde “Merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehricilik hukuku çerçevesinde bulunduğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetim mekanizmaları” şeklinde tanımlanan kent konseyleri yerel ölçekte toplumsal katılımın temel unsuru haline gelmiştir. Kent konseylerinin oluşturulmasını takiben 2005-2007 döneminde İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından teknik destek verilen Yerel Yönetim Reform Programına Destek Projesi ile yerel yönetim birimlerindeki sorumlulara genel yerel yönetim ve mali yönetim eğitimleri verilmiştir. Katılımcı bütçe yaklaşımı bağlamındaki ilk uygulama olarak kabul edilen (Durak, 2017, s. 88) bu projeyi takiben 2006 yılında dört yıl süreyle uygulanmak üzere başlatılan ve daha sonra Mart 2011’e kadar uzatılan Belediye Ortaklıkları Ağı – Türk-İsveç Yerel Yönetimler Ortaklığı (Tusenet) İsveç ve Türk yerel yönetimleri, SALAR ve TBB arasında yürütülen bir işbirliği programı uygulanmıştır. Bu program ile Türkiye’den 23 belediye İsveç’ten ise 6 belediyenin ortaklığı ile toplam 6 ortaklık oluşturularak, yerel yönetimlerde demokrasinin, etkin hizmet ve faaliyet sunumunun desteklenmesi hedeflenmiştir.

İkinci olarak toplumsal katılım mekanizmasının özel olarak bütçe bağlamında ortaya çıkmasına imkan veren süreç ele alındığında, 1960’lı yıllarda başlayan planlı kalkınma döneminin getirdiği kamu yönetimi reformu ve bu reformun mali alandaki temel yansıması olan 2003 yılında yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanununun, yasal anlamdaki temel adım olduğu söylenebilir. Bu kanun ile yürürlüğe giren ve “Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plan” şeklinde tanımlanan Stratejik Plan ile doğrudan doğruya bütçeye yönelik hususlarda katılımçılık mekanizması yasal nitelik kazanmıştır.

Diğer taraftan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanununun yürürlüğe girmesiyle 2006 yılından itibaren bütçe süreci içinde yer alan ve bütçe saydamlığı kapsamında düzenlenip kamuoyuna sunulması gereken dokümantasyonun büyük bir kısmı düzenlenerek kamuoyu tarafından erişilebilir niteliğe kavuşturulmuştur. Söz konusu dokümanlar ve erişilebilirlik düzeyi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1: Bütçe Aleniyet Endeksinde¹ Kullanılan Dokümanlar

Dokümanlar	2006	2008	2010	2012	2015	2017
Bütçe Öncesi Raporu	●	●	●	●	●	●
Hükümet Bütçe Teklifi	●	●	●	●	●	●
Merkezi Hükümet Bütçesi	●	●	●	●	●	●
Vatandaş Bütçesi	●	●	●	●	●	●
Yıl İçi Rapor	●	●	●	●	●	●
Yarı Yıl Raporu	●	●	●	●	●	●
Yıl Sonu Raporu	●	●	●	●	●	●
Denetim Raporu	●	●	●	●	●	●

● Düzenlenmiyor; ● Kamuoyunun erişimine açık

● Gecikmeli yayınlanıyor; veya online yayınlanmıyor; veya sadece kurum içi kullanım amaçlı düzenleniyor.

Kaynak: Open Budget Survey 2017 Türkiye Raporu.

Tablodan da görüldüğü gibi bütçe sürecine ilişkin hükümet bütçe teklifi, merkezi hükümet bütçesi, yıl içi rapor, yıl sonu rapor ve denetim raporu 2006 yılından itibaren düzenli olarak kamuoyu erişimine imkan verecek şekilde düzenlenmektedir. Bununla birlikte bütçe öncesi raporu 2010 yılından itibaren kamuoyu erişimine açık halde değilken; yarı yıl raporu ve vatandaş bütçesi 2017 yılı itibariyle kamuoyu erişimine açık haldedir. Dolayısıyla özel olarak bütçe bağlamında toplumsal katılım mekanizmasının oluşturulmasına yönelik yasal bağlamdaki dokümantasyon sürecinin 2006 yılından itibaren başladığı ancak tamamlanmasının 2017 itibariyle dahi tam anlamıyla gerçekleşmediği görülmektedir.

Bu çerçevede genel nitelikli toplumsal katılım mekanizmasının oluşturulması ve bu mekanizmanın bütçe bağlamında ortaya çıkma süreci, olgusal bağlamda bütün olarak ele alındığında, bu süreç örnek teşkil edecek belediyeçilik uygulamalarının, Türk Belediyeçilik sisteminin gelişim sürecindeki 1946-1961 Demokrasiye Geçiş Dönemi ve 1973-1980 Yerel-Merkezi İktidar Çatışması Döneminde deneyimlendiği görülmektedir. 1946-1961 döneminde Kayseri Belediyesi Başkanı tarafından belediye meclis üyeleri ile gerçekleştirilen karar alma aşamasının esnaf dernekleri, ticaret odası ve girişimcileri de kapsayacak şekilde genişletilmesi ile sağlanan belediyenin mali kaynak sıkıntısının çözülmesi olayı gerçekleşmiştir (Toksöz, 2008, s. 42-43). 1973-1980 döneminde ise Fatsa Belediye Başkanı tarafından mahalle temelinde halkın örgütlendiği bir yapı oluşturularak, mahalle temsilcileri ile demokratik kitle örgütlerinin temsilcilerinden oluşan Kent Meclisi kurulmuş ve bu meclis aracılığıyla kentlin sorunlarının çözümü sağlanmıştır (Toksöz, 2008, s. 50). Kayseri ve Fatsa Belediyeleri tarafından gerçekleştirilen bu deneyimin, merkezi idarenin ya da her hangi bir yasal düzenlemenin gerekliliği sonucu değil; ilgili belediye başkanlarının tercihi doğrultusunda ortaya çıkmış olması nedeniyle örnek olay niteliği olma hali ile sınırlı kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte söz konusu sınırlı hal, özellikle 1990'lardan itibaren toplumsal katılım mekanizmasının oluşturulmasına yönelik süreçler ve 2000'li yıllardan itibaren yapılan düzenleme ve uygulamalar ile katılımcı bütçeleme kavramsallaştırmasıyla bütün yerel yönetimler tarafından uygulanması gereken yasal bir hale dönüşmüştür. Bu sürecin Türkiye'de ilk pratik örneğini de Çanakkale Belediyesi oluşturmuştur. Yerel Yönetimler Reformuna Destek Projesi kapsamında katılımcı bütçe oluşturma amacıyla pilot yerel yönetim seçilen Çanakkale

1 "Open Budget Survey" Türkçe bilimsel literatürde "Bütçe Açıklığı Endeksi" şeklinde ifade edilmektedir. Ancak bütçe açıklığı ifadesinin bütçenin gelir gider dengesi bağlamında da kullanılıyor olması, "Open Budget Survey" ile asıl kastedilmek istenilen bütçe ve bütçe ile ilgili dokümantasyona erişilebilirlik olması nedenleriyle tarafıma "aleniyet" ifadesinin daha uygun bir karşılık olduğu düşünülerek "Open Budget Survey" Türkçe karşılığı "Bütçe Aleniyeti Endeksi" şeklinde kullanılmıştır.

Belediyesinde, 16 yaşından büyüklerin katıldığı % 34,4'lük katılım oranı ile bir oylama gerçekleştirilmiştir. Bu oylama ile mahallelinin tercihleri Çanakkale Belediyesi programı kapsamında belirleyici olmuştur (Uysal, 2013, s. 145).

3.2. Türkiye'deki Katılımcı Bütçeleme Sürecinin Toplumsal Deneyim Niteliği

Katılımcı bütçelemenin temel öncülü niteliğindeki toplumsal katılım, sosyolojik, psikolojik, iktisadi niteliklerde disiplinler arası bir bağlama sahiptir. Buna bağlı olarak da toplumsal katılım mekanizmasının oluşum ve gelişim süreci farklı ve çoğul dinamikler temelinde gerçekleşmektedir. Söz konusu dinamikler Eroğul tarafından katılım öznelerinin özellikleri temelinde ayrıştırılarak, toplumsal yapı, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, yerleşme yeri, sınıfsal konum şeklinde belirtilmektedir (Eroğul, 2012, s. 204). Nitekim Türkiye geneli için yapılan bir çalışmada da toplumsal katılımın erkeklerde, evlilerde, 20-60 yaş aralığında, öğrenim seviyesi yüksek olanlarda, nitelikli işlerde çalışanlarda, ücret geliri elde eden ve yüksek gelir gruplarında daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Doğan E. , 2019, s. 178). Buna bağlı olarak da toplumsal katılımın özne dolayımıyla açığa çıkan sosyolojik ve ekonomik bağlamı göz ardı edilemez nitelikte olduğu söylenebilir. Bu bağlam, esas olarak toplumsal katılım mekanizmasını ve takibinde de toplumsal katılım içeren ilişkili diğer mekanizmaları şekillendirmektedir. Söz konusu ilişkili yapı ise toplumsal katılım ve ilgili diğer süreçlerin, Negt ve Kluge tarafından belirtildiği şekliyle heterojen nitelikli bireysel ve toplumsal anlam ufukları dahilinde gerçekleşmesine; dolayısıyla da bu süreçlerin toplumsal yaşantı ve deneyim niteliğine haiz olma hallerine neden olmaktadır (Negt ve Kluge, 1993). Katılımcı bütçelemenin uygulanabilirlik kazanması ise bireysel nitelikli yaşantı olma halinin ötesinde toplumsal nitelikli deneyim niteliği ile siyasal olma içeriğini koruyabilmesini gerektirmektedir. Katılımcı bütçelemenin Türkiye'deki gelişim süreci, toplumsal katılım mekanizmasının oluşturulması ve bu mekanizmanın bütçe özelinde uygulanabilir hale getirilmesine yönelik düzenleme ve uygulamaları içermekle birlikte, katılımcı bütçenin uygulanabilirliği esas olarak söz konusu düzenleme ve uygulamalar sonucu sağlanan katılımın, Benjamin ile Negt ve Kluge'in kabul ettiği şekliyle *Erfahrung* karşılığı toplumsal deneyim olma niteliğinin göz ardı edilmemesine bağlıdır. Bu doğrultuda Türkiye'de 2006 yılından itibaren katılımcı bütçelemeye yönelik yapılan düzenlemelerin içerikleri, toplumsal deneyim bağlamında ele alınarak değerlendirilecektir.

İlk olarak 5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanununun içeriğine bakıldığında toplumsal katılımın geliştirilmesine yönelik aşağıdaki maddelere yer verildiği görülmektedir.

- “Her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında denetimin sağlanması amacıyla kamuoyunun zamanında bilgilendirilmesi” şeklinde tanımlanan mali saydamlık ile kamu kaynak kullanımına ilişkin dokümanların ve sürecin tamamı kamuoyu tarafından erişilebilir hale getirilmiştir.
- “Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren planı” olarak tanımlanan stratejik plan ve buna bağlı olarak da stratejik planlama süreci yasal nitelik kazanmıştır. Bu doğrultuda kanunda “Kamu idareleri; kalkınma planları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikalar, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlarlar”

şeklinde belirtildiği gibi, stratejik planlama ile ilgili sürece kamuoyunun katılımı sağlanır hale getirilmiştir.

Kanunda yer alan bu maddeler ile kamu mali yönetiminin toplumsal izlemeye ve özellikle stratejik planın hazırlanma süreci ile toplumsal katılıma imkan verir hale getirildiği görülmektedir. Kamu mali yönetiminin toplumsal bir olgu haline dönüştürülmesinin, dolayısıyla da *Erfahrung* karşılığı toplumsal bir deneyim haline getirilmesinin önü yasal olarak açılmış olmaktadır.

Türkiye’de katılımcı bütçenin uygulanmasına yönelik bir diğer düzenleme olan 5393 sayılı Belediye Kanununda ise, doğrudan toplumsal katılımın geliştirilmesine ve sağlanmasına yönelik aşağıdaki maddelere yer verilmiştir.

- “Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür” (Madde 9: Mahalleler ve Mahalle Muhtarlıkları).
- “Belediye, vatandaşların belediye hizmetleriyle ilgili görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilir” (Madde 15: Belediyenin Yetkileri ve İmtiyazları).
- “Belediye meclisi toplantılarının yeri ve zamanı mutabakat usullerle vatandaşlara duyurulur. Meclis toplantıları açıktır” (Madde 20, 21 ve 23: Belediye Meclisi Toplantıları).
- “Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir” (Madde 24: İhtisas Komisyonları).
- “Stratejik plan, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer” (Madde 41: Stratejik Plan ve Performans Programı).
- “Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında belde de dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular” (Madde 77: Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım).

Belediye kanununda yer alan bu maddelerin tamamında ilgili yerel yönetim birimlerinin yönetimine halkın doğrudan katılımın sağlanmasına imkan tanınmıştır. Dolayısıyla da buradaki düzenlemeler ile de toplumsal katılıma dayalı yerel yönetim sistemi ile toplumsal katılıma *Erfahrung* karşılığı toplumsal deneyim niteliği kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Son olarak temel dayanağı, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 5393 sayılı Belediye Kanunu olan ve literatür kapsamında yer alan çalışmalarda da belirtildiği gibi (Ergen, 2012; Durak, 2017) Türkiye’de katılımcı bütçenin uygulanabilirlik kazanmasında etkili olan temel düzenlemelerden bir tanesi kent konseylerinin kurulmasıdır. İlk olarak 2006 yılında yürürlüğe giren Kent Konseyi yönetmeliği Madde 6’da yer alan kent konseylerinin görevleri incelendiğinde, toplumsal katılım bağlamında dört kategoride ele alınabileceği görülmektedir. Kent konseylerinin görevleri, söz konusu kategorizasyon bağlamında aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2: Kent Konseylerinin Görevleri

	Kent Konseylerinin Görevleri
Toplumsal Katılım Tabanının Yaygınlaşması	Yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, hemşehrilik hukuku ve ortak yaşam bilincinin geliştirilmesini, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetim anlayışının benimsenmesini sağlamak, Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek, Sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak, Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak, Sürdürülebilir gelişme sorunlarının çözümüne yönelik uzun dönemli bir planın hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak,
İdari Sürece Dahil Olma	Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturmasına katkıda bulunmak, Kent konseyinde oluşturulan görüşlerin değerlendirilmek üzere ilgili belediyeye gönderilmesini sağlamaktır.
Kent Yönetimini Benimseme	Kent kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak, Kent yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına katkıda bulunmak,
Yaşanılabilir kent bilinci ile kentlilik kimliğini benimseme	Kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal ve benzeri değerlere sahip çıkmak ve geliştirmek, Sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayalı kentin yaşam kalitesini geliştiren, çevreye duyarlı ve yoksulluğu giderici programları desteklemek,

Kaynak: 08.10.2006 tarih ve 26313 sayılı Resmi Gazetede yer alan Kent Konseyi Yönetmeliği Madde 6'dan hareketle tarafıma kategorize edilmiştir.

Kent Konseyi Yönetmeliğinde bulunan 11 maddenin i) dört tanesi doğrudan doğruya toplumun farklı kesimlerinin de içerilmesi ile çoğulcu bir yapıya sahip olacak şekilde toplumsal katılımın genişletilmesine, ii) üç tanesi kent yönetiminin idari sürecine dahil olunmasına imkan oluşturulmasına, iii) iki tanesi kent yönetiminin benimsenmesine, iv) iki tanesi kentlilik bilinci ile kentin benimsenmesine yöneliktir. Bu maddeler bütün olarak değerlendirildiğinde toplumsal katılıma, *Erfahrung* karşılığı olarak toplumsal deneyim niteliği kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Ancak bu deneyim, toplumsal katılımın oluşumu ile bu katılımın kent yönetimi bağlamında da sürdürülebilir olması açısından farklılık göstermektedir. Toplumsal katılımın oluşması genel anlamıyla, toplumda katılım kültürünün varlığına ve oluşumuna bağlıyken, kent yönetimi bağlamında sürdürülebilir olması halihazırdaki katılımın süreç içindeki etkinliğinin artırılmasına bağlıdır. Buna göre toplumsal katılımın oluşması, kent konseylerindeki çalışma grupları aracılığıyla toplumun farklı kesimlerini ilgilendiren hususların ya da önceliklerin kent konseyine taşınarak toplum ile temas olanağının yaygınlaşması ile sağlanabileceksen, söz konusu toplumsal temas düzeyinin kent konseyleri aracılığıyla kent yönetim sürecine taşınıp katılımın sürdürülebilirliğinin sağlanması, yönetim sürecinde toplumsal konulara ilişkin fikir oluşturulmasını sağlama etkinliğini gerektirmektedir.

Bu doğrultuda toplumsal katılıma yönelik 5018 ve 5393 sayılı kanunlarda belirtilen hususların olgusal olarak gerçekleşmesine imkan tanıyan kent konseyleri ile toplumsal katılım ilişkisinin nasıl açığa çıktığını ortaya koyabilmek amacıyla literatürde Türkiye'deki kent konseylerine yönelik yapılan bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalara göre, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Batal, Dur ve Topçu, 2015), Kadıköy Kent Konseyi (Kara ve Şimsek, 2016), Adana (Kılınç, 2017) (Ağır ve Belli, 2017), Çanakkale (Erkul, Baykal ve Kara, 2013), Bursa ve Yalova (Yaman ve

Küçükşen, 2018), Fatsa (Bektaş, 2018) kent konseylerinde toplumsal katılım sorunu bulunduğu sonucuna ulaşılırken; Bursa (Tosun, Keskin ve Selimoğlu, 2016), Kütahya (Önder ve Güler, 2016) ve Karaman (Usta ve Bilgi, 2017) illeri için yapılan çalışmalarda toplumsal katılım sorunun yanı sıra kent konseylerinin halk tarafından bilinirliğinin de düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan Kırşehir (Kocaoğlu, 2014) ve Gümüşhane (Doğan ve Kalkışım, 2015) kent konseyi örneklerinde kent konseylerinin toplumsal katılımı teşvik ettiği sonucuna ulaşılırken; Selçuklu Belediyesi (Kutlu, Usta ve Kocaoğlu, 2009), Kahramanmaraş (Kestellioğlu, 2011), Van (Duman, Tosun ve Güleç, 2015) ve Kırşehir (Kocaoğlu, 2015) kent konseylerinde toplumsal katılım sorunu olmadığına sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde yer alan çalışmaların ortaya koyduğu Türkiye’de kent konseylerinin bilinirliği ve toplumsal katılım düzeyi düşüklüğünün gösterdiği yaygınlıktan hareketle, olgusal anlamda Türkiye’deki toplumsal katılımın *Erfahrung* karşılığı bir toplumsal deneyim niteliğinde olmadığı söylenebilir. Bu durumdan hareketle, Türkiye’de toplumsal katılımın, halihazırda gelenekleşmiş genel geçer bir yapıya kavuşmadığı, dolayısıyla da Türkiye’de olgusal olarak katılımcı bütçelemenin temel gerekliliğinin karşılanamadığı sonucuna ulaşılabilir.

Bu çerçevede Türkiye’de katılımcı bütçelemeye, toplumsal deneyim olma niteliği yapılan düzenlemeler ile yasal bağlamda kazandırılmaya çalışılırken; literatür kapsamında yer alan çalışmalardan hareketle gelenekleşmiş bir toplumsal katılım anlayışının halihazırda yerleşmemiş olması nedeniyle, olgusal olarak toplumsal deneyim niteliğine sahip bir katılımcı bütçeleme anlayışının bulunmadığı söylenebilir. Nitekim International Budget Partnership tarafından yayınlanan 2017 yılı Türkiye Bütçe Aleniyet Endeksi raporuna göre Türkiye’nin mali saydamlık puanı 100 üzerinden 58 iken, toplumsal katılım puanı 100 üzerinden sıfırdır². Bu rapor kapsamında Türkiye’de mali saydamlığın artırılması için yapılan öneriler: i) Bütçe öncesi raporun zamanında ve internet üzerinden yayınlanması, ii) Denetim sonuçları hakkında genel bilgi verecek nitelikte yönetici özetleri hazırlanması ve denetim sonucundaki öneriler doğrultusunda yöneticiler tarafından alınan gerekli önlemlerin kamuoyu tarafından takibine imkan verilmesi aracılığıyla denetim raporlarının kamuoyuna bilgi sunma niteliğinin artırılması, iii) Vatandaş bütçesi yayınlanmadan önce bütçe bilgisi konusunda kamuoyunun yeterliliğini belirleyen bir mekanizma oluşturularak Vatandaş Bütçesi aracılığıyla sağlanan bilginin genişletilmesi, şeklindeyken; toplumsal katılımın oluşturulması için yapılan öneriler: i) Halka ve yürütme organı üyelerine yönelik pilot bir uygulama ile ulusal bütçenin oluşturulması ve uygulanmasının izlenmesi sırasında ulusal bütçe konularında görüş alışverişinde bulunulması sağlanabilir. Bu mekanizmalar, katılımcı bütçeleme ve sosyal denetimler gibi yenilikçi uygulamalara dayanabilir, ii) Yıllık bütçenin oluşturulma sürecinde halkın ya da sivil toplum kuruluşlarının katılabileceği yasal nitelikli oturumlar düzenlenebilir, iii) Halkın, yüksek denetim kurumuna denetim programını oluşturmasında yardımcı olması ve ilgili denetim araştırmalarına katılabilmesi için resmi mekanizmalar oluşturulması, şeklindedir. Bu vurguların benzeri Türkiye’de katılımcı bütçe anlayışının değerlendirilmesine yönelik Koç tarafından yapılan bir çalışmada (2017, s. 463) da “vatandaşların, meclis görüşmelerini takip ederek bütçenin nasıl sonuçlandığını izlemeleri mümkün olmakta ancak hazırlık sürecine katılımları ya da kendilerine ön bilgilendirme yapılması söz konusu olmamaktadır. Belediye hizmetlerinin benimsenmesi ve desteklenmesi açısından vatandaş katılımının bütçe, beş yıllık stratejik plan ile yıllık performans programı belgelerinin hazırlık sürecinde gerçekleşmesi faydalı olur. Bütçe taslağı ortaya çıktıktan sonra bütçeyle ilgili bilgiler kamuoyu ile paylaşılmalı,

2 Küresel ortalamalar ise mali saydamlık için 42 ve toplumsal katılım için 12 puandır. Detaylı bilgi için bkz: (Open Budget Survey 2017, 2018).

katılımcı süreçlerdeki hangi tekliflerin dikkate alındığı, hangilerinin alınmadığı ve nedenleri belirtilmelidir” şeklinde ifade edilmiştir.

Türkiye’de bütçe aleniliğinin geliştirilmesine yönelik mali saydamlık ve toplumsal katılım bağlamlarında yapılan söz konusu öneriler bütün olarak değerlendirildiğinde, yasal anlamdaki düzenlemelerden hareketle olgusal nitelikli uygulamalara vurgu yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu vurgularda, bütçenin oluşturulmasından, uygulanması ve denetimine kadar bütün süreçlerinde, halkın sadece toplumsal gerekliliklerin belirlenip önceliklendirilmesine ilişkin fikir oluşturulması ile sınırlandırılması değil; aksine karar alma ve denetim süreçlerine katılımı yönünde de bir mekanizma oluşturulmasının gerekliliği bulunmaktadır. Buna bağlı olarak Türkiye’deki gerek olgusal gerekse yasal durumun, bütçe sürecinin bütün olarak toplumsal katılımı içermesine uygun yapıda olmadığı söylenebilir. Ayrıca Türkiye’de yasal ve olgusal anlamda bütçe sürecinin karar oluşturma aşamasında toplumsal katılım mekanizması bulunmama ile birlikte, fikir oluşturma aşamasına katılım sağlansa dahi var olan bir takım sorunlar nedeniyle bu aşamaya katılımın anlamlılığı sorgulanır bir hal almaktadır. Bu sorunlar, üç düzlemde ele alınabilir. Buna göre i) Kent Konseyi Yönetmeliğine göre yerel halk çalışma gruplarına katılabilmekte ancak kararların onaylandığı ve belediye meclisine öneri olarak sunulduğu kent konseyi genel kuruluna katılamamaktadır (Kara & Şimsek, 2016, s. 265); ii) yerel yönetimler arasında yeterli konsültasyon bulunmamakta ve bulunması halinde de kent konseylerinin ilgili grupların görüş ve önerilerini iletmemekte (İkizer, 2015, s. 166); iii) kent konseyleri sadece danışma ve forum niteliğinde olup, alınan kararların belediye yönetimince bağlayıcı olmaması katılımcı bütçeleme uygulamasının işlevliliğini zora sokmaktadır (Yalçın, 2015, s. 327). Bu durumların, toplumsal katılım mekanizmasının işlevliliğinin kaybolmasına dolayısıyla toplumsal katılımı yönelik isteğin azalmasına neden olmakla birlikte (Garcia, Vivacqua, & Tavares, 2011, s. 1935), katılımcı bütçeleme yönelik toplumsal katılımın *Erfahrung* niteliğinde bir deneyim haline almasını da engellediği söylenebilir. Bu durum ile farklı coğrafyalardaki, farklı toplumsal yapıya sahip ülke örneklerinde de karşılaşılmaktadır. Buna göre katılımcı bütçeleme uygulamasının işlevliliği ve karşılaşılan sorunların incelendiği i) Rusya’daki yerel yönetimler için yapılan çalışmada katılımcı bütçenin katılım unsurunda yerel yönetimlerde cinsiyet eşitsizliği olduğu, cinsiyet eşitliğine yönelik uygulamaların genellikle bulunmadığı, bulunan uygulamaların da oldukça yetersiz olduğu (Zakirova, 2014); ii) ABD’de bütçe yöneticileri kapsamında uygulanan bir çalışmada yöneticilerin geleneksel katılım yolunun daha etkin olduğunu düşündükleri ve toplumsal katılımı bütçe süreci tamamlandıktan sonraki saydamlık boyutuna indirdikleri (Hatcher, 2015); iii) Filipinler’deki yerel yönetimler için yapılan çalışmada toplumsal katılımı yönelik yasal düzenlemeler olmakla birlikte, bu düzenlemelerin uygulanma aşamasında politik baskıların yüksek olduğu (Porio, 2017); iv) Çek Cumhuriyeti için yapılan bir çalışmada yerel yönetimlerde mobil uygulamalar şeklindeki bürokratik süreci azaltan oylama mekanizmaları ile toplumsal katılımın ve hesap verebilirliğin artacağı (Haltofova, 2018) ; v) Kanada için yapılan bir çalışmada düşük gelir seviyesinin toplumsal katılımın önünde engel oluşturduğu ve yönetim birimleri ile ilişki kurmaktan kaçınmaya neden olduğu (Ravensbergen & VanderPlaat, 2010) sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer taraftan katılımcı bütçeleme uygulamasına yönelik düzenlemelerin, toplumsal katılımı *Erfahrung* niteliğini kazandırma gerekliliği ve bu konuda yaşanan sorunların ötesinde olgusal olarak Türkiye’de toplumsal katılımın *Erfahrung* niteliğine sahipliği üzerinde temel etkili faktörün Türkiye’deki demokrasi anlayışının katılımcı değil; temsili niteliği olduğu söylenebilir. Nitekim ülkemizdeki gelenekselleşmiş yapının merkezîyetçi idareye bağlılık ve halk tarafından gerek merkezi gerekse yerel yönetimde söz sahibi olanların kamu kurumları ve siyasi idareciler

olduğu şeklindeki yerleşmiş kabulün kent konseylerinin kurulma amacı ile ters düştüğü aşikârdır (Bektaş, 2018, s. 72). Bu yerleşik yapının beraberinde getirdiği katılım kültürü zayıf toplumsal yapının yüksek yoğunlukta katılım sağlaması beklenemeyeceği gibi sadece katılımın değil; karar alma kültürünün yerel düzeyde geliştirilmesi gereklidir (Kutlu, Usta, & Kocaoğlu, 2009, s. 528; Sakınç & Bursalıoğlu, 2014, s. 9). Dolayısıyla Türkiye’de esas olarak *Erfahrung* niteliğinde olan toplumsal deneyim katılımcılık değil; temsiliyet esasında açığa çıkmaktadır. Toplumsal olarak temsiliyet esaslı *Erfahrung* niteliğinden katılımcı esaslı *Erfahrung* niteliğine dönüşüm için ise, katılımcı bütçelemenin kent konseyleri gibi örgütlü oluşumlarının katılımcılık ve kapsayıcılığının artmasının ve halkın kararlarının bağlayıcılığı olacak şekilde yansıtılmasının sağlanması gereklidir. Bunun için de öncelikli olarak gerekli yasal düzenlemelerin ötesinde halkın kendini kente ait hissetmesi sağlanmalıdır (Özen, Yaşa ve Demirhan, 2016, s. 1308). Nitekim katılımcı bütçe sürecinin ilk başladığı ülke olan Brezilya’da bu sürece yönelik istek ve uyum, ilk olarak sivil toplum kuruluşlarının çabalarına, sonrasında da bütçe sürecinde aleniyete dolayısıyla saydamlığa önem veren Brezilya halkının, politika yapma sürecine katılım konusundaki kararlılığına bağlanmaktadır (Wampler, 2000). Buna yönelik Tablo 2 kapsamında yapılan değerlendirmelerde de görüldüğü gibi, Türkiye’de de kent konseylerinin görevleri de sadece toplumsal katılımın sağlanması ile sınırlı olarak değil; kent yönetiminin benimsenmesi ve yaşanılabilir kent bilinci ile kentlilik kimliğinin benimsenmesi şeklinde, toplumsal katılımın bir deneyim niteliği kazanmasına yönelik oluşturulmuştur. Ancak Türkiye’de bu sürecin yeniliği nedeniyle, katılımcı bütçeye yönelik oluşumların henüz *Erfahrung* niteliğinde bir toplumsal deneyim haline dönüşümün başlangıç aşamasına karşılık geldiği söylenebilir.

4. Sonuç

Temsili demokratik yapıdan farklı olarak katılımcı demokratik yapının mali boyutu olan katılımcı bütçeleme, dünyada ve Türkiye’de 20. yüzyılın sonu itibarıyla kamu mali yönetim sistemi dahilindeki temel olgulardan biri haline gelmiştir. 21. yüzyıl itibarıyla kamu mali yönetim sisteminin katılımcılık temelli geçirdiği dönüşüm, Türkiye ve dünyada ilk olarak mali saydamlık ve hesap verebilirliğin sağlanmasına yönelik yönetsel temelli tedbirler, sonrasında ise kamu mali sistemi ile toplum arasındaki temasın temsil boyutunun ötesinde, fiili olarak sağlanmasına yönelik düzenleme ve uygulamalar temelinde gerçekleşmiştir.

Farklı proje ve ortaklıklar gerçekleştirme, kalkınma planlarında ele alma durumlarının ötesinde yasal olarak 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 2006 tarihinde yürürlüğe giren Kent Konseyi Yönetmeliği kapsamında yapılan düzenlemelerde kentin, kentliliğin dolayısıyla da kente ilişkin sorunların, mali ve yönetsel süreçlerin benimsenmesi, ilgili dokümantasyon sistemi ve toplantılar aracılığıyla gerekli bilgilendirmelerin yapılması içerilmektedir. Buna bağlı olarak da kamu mali yönetim sürecine katılımın, toplumsal nitelikli bir yapılageliş haline dönüştürülmesinin yasal bağlamda önu açılmış olmaktadır. Bununla birlikte literatürde yer alan bilimsel çalışmalar incelendiğinde, fiili olarak toplumsal katılım hususunda ciddi problemler olduğu görülmüştür. Bu problemler, yerel halk tarafından katılımın sağlanması ve sağlanan katılımın ilgili idari ve yasal düzenlemeler bağlamında amaca uygunluğu açısından iki farklı süreçte ortaya çıkmaktadır. Buna göre katılım yetersizliği konusunda yerel halk tarafından özellikle kent konseyleri olmak üzere örgütlü yapıların bilinirliğinin düşüklüğü ve katılıma yönelik isteksizlik; katılımın sağlanması halinde de halkın yerel problemlere ilişkin kaygı düzeylerinin düşük olması, doğrudan kendileri ile ilgili belirli konulara ilgi göstermeleri şeklinde yerel halkın katılımına ilişkin problemler olduğu saptanmıştır. Ayrıca ida-

ri ve yasal düzenlemeler ile kamu mali yönetim sürecinde katılımcılığın önü açılmış olsa da, hali hazırdaki düzenlemeler gereğince yerel halkın karar oluşturma sürecine dahil olamayıp, katılımları fikir oluşturma süreci ile sınırlı kalmakta; oluşturulan fikirlerin tamamının ilgili yerel yönetim birimlerine iletilmesine yönelik sorunlar bulunmakta ve alınan kararların bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu durumların ise bir taraftan yerel halkın katılımı üzerinde katılıma dair çekince oluşmasına neden olurken, bir taraftan da mevcut yasal düzenlemelerin henüz, katılımın olgusal olarak sağlanmasına uygun yapıda olmadığını gösterdiği söylenebilir.

Katılımcı bütçe süreci, tek taraflı yasal ve idari süreç olmanın yanı sıra toplumsal nitelikli de bir süreç olması nedeniyle, Türkiye’de yerel yönetimler bağlamında katılımcı bütçenin uygulanabilir hale gelmesi, halihazırdaki sorunların çözülmesinin ötesinde, söz konusu sorunların çözümüyle mali süreçlere yönelik bilgi ve ilgi sahibi olma hali ile bu halin genel kabul tarzına dönüşümü, dolayısıyla da geleneksel bir nitelik halini almasıyla mümkün olacaktır. Bu halin ortaya çıkması ise, Benjamin tarafından bilinç ve bellek arasındaki ilişki bağlamında ele alınan, belleğin bilinçli olma hali dışındaki süreçte kümülatif nitelikli toplumsal bağlamda kendiliğinden gelişerek deneyim niteliğini alması ile gerçekleşmektedir. Süreklilik göstermeyen dolayısıyla da anlık ve bölük pörçük yaşanmışlıkların aksine, süreklilik gösteren ve yalın olanın ötesinde toplumsal bir bağlama sahip olan ve Benjamin tarafından *Erfahrung* karşılığı kullanılan deneyim, katılımcı bütçeleme bağlamında kamu mali sisteminin yönetsel ve toplumsal gerçeği haline geldikçe, katılımcı bütçe sürecinin halihazırdaki sorunlarının çözümü kavuşturulabileceği düşünülmektedir. Buna bağlı olarak da kamu mali sisteminin temel bileşenleri olan idari ve yasal boyut ile toplumsal boyutun, an’a odaklanan bilinç düzeyleri ile “toplumsal tecrübe” oluşturmak yerine, parçalanmış ve *Erfahrung* anlamında deneyim niteliği olmayan, *Erlebnis* karşılığı yaşantı olma hali sona erdirilerek, katılımcı bütçe süreci uygulanabilirlik kazanacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Ağır, O. ve Belli, A. (2017). Kent konseylerinde halk katılımı ve gönüllülük: Adana kent konseyi örneği. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(3), 320–332.
- Batal, S., Dur, İ. İ. ve Topçu, V. (2015). Yeni Büyükşehir Belediyesi Kanunu bağlamında kent konseylerinin işlevselliği ve ölçek sorunu: İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneği. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(2), 137–156.
- Bektaş, S. (2018). Katılımcı kent konseyi modeli. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58–74.
- Benjamin, W. (2016). *Pasajlar* (A.Cemal, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dias, N. (2014). *Hope for democracy: 25 years of participatory budgeting worldwide*. Portugal: In Loco Association.
- Doğan, E. (2017). Yaşam ve ölümün ekonomi politikası. A. Çüçen (Ed.), *Yaşam ve ölüm felsefesi* kitabı içinde (s. 673–686). Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Doğan, E. (2019). Toplumsal katılımı belirleyen faktörler: Türkiye’de katılımcı bütçenin uygulanabilirliğine dair bir sorgulama. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21(1), 159–184.

- Doğan, K. C. ve Kalkışım, H. M. (2015). Türkiye’de Yerel siyasete katılım açısından kent konseyleri: Gümüşhane kent konseyi örneği. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(2), 118–136.
- Duman, M. Z., Tosun, E. K. ve Güleç, M. M. (2015). Engelli bireylerin kentsel yönetim süreçlerine katılımının analizi: Van kent konseyi örneği. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(2), 69–96.
- Durak, B. (2017). Yerel yönetimlerde demokrasinin yapı taşı: Katılımcı bütçeleme. *Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi*, 9(1), 78–92.
- Ergen, Z. (2012). Yönetimden yönetişime: Katılımcı bütçeleme modeli. *Maliye Dergisi* (163), 316–334.
- Erkul, H., Baykal, T. ve Kara, H. (2013). Kent konseylerinin sorunları üzerine bir inceleme: Çanakkale kent konseyi örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(22), 85–105.
- Eroğul, C. (2012). Siyasal katılma. G. Atılgan, ve A. Aytekin (Ed.), *Siyaset bilimi: Kavramlar, ideolojiler, disiplinlerarası ilişkiler* kitabı içinde (s. 195–205). İstanbul: Yordam Kitap.
- Garcia, A. C., Vivacqua, A. S., & Tavares, T. C. (2011). Enabling crowd participation in governmental decision-making. *Journal of Universal Computer Science*, 17(14), 191–1950.
- Goldfrank, B. (2007). Lessons from Latin American experience in participatory budgeting. In Anwar Shah (Ed.), *Participatory Budgeting* (pp. 91–126). Washington, D.C.: The World Bank.
- Haltfofova, B. (2018). Fostering community engagement through crowdsourcing: Case Study on participatory budgeting. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 5–12.
- Hatcher, W. (2015). The efficiency of public participation in municipal budgeting: An exploratory survey of officials in government finance officers association’s award-winning cities. *Public Administration Quarterly*, 645–663.
- Hegel, W. F. (2011). *Tinin görüngübilimi* (A.Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.
- İkizer, İ. (2015). Kent konseylerinin bağımsızlığı ve belediye başkanları ilkeler sözleşmesi. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 157–173.
- International Budget Partnership.(03.30.2018). *Open Budget Survey 2017*. Retrieved from <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/results-by-country/country-info/?country=tr>
- Jay, M. (1998). *Cultural semantics: Keywords of our time*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Kara, H. ve Şimsek, S. (2016). Kent konseylerinin işlevselliği ve sürdürülebilirliği: Kadıköy kent konseyi örneği. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 245–269.
- Kestelloğlu, G. (2011). Yerel demokrasi ve kent konseyleri: Kahramanmaraş örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 121–140.
- Kılınc, A. (2017). Yerel ölçekte siyasal katılım ve temsiliyet açısından Adana kent konseyi. *Bilgi*, 95–116.
- Kluge, A., & Negt, O. (2018). *Kamusalılık ve tecrübe: Burjuva ve proleter kamusalılığın analizine doğru* (M. Atala, Çev.). İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Kocaoğlu, M. (2014). Katılımcı demokrasi algılaması ve kent konseyleri: Kırşehir kent konseyi örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1–15.
- Kocaoğlu, M. (2015). Yerel sürdürülebilir kalkınma ve kent konseyleri: Kırşehir kent konseyi örneği üzerinden uygulamalı bir çalışma. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(2), 97–117.
- Koç, N. (2017). Katılımcı bütçe anlayışının türkiye açısından değerlendirilmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 443–470.
- Kutlu, Ö., Usta, S. ve Kocaoğlu, M. (2009). Vatandaş odaklı/vatandaşın odakta olduğu yönetim: Kent konseyleri ve Selçuklu belediyesi örneği. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 507–532.
- Negt, H., & Kluge, A. (2015). Yirmi yılın ardından Negt ve Kluge’nin kamusal alan tecrübesi: Değişken karışım ve genişleşen alanlar. M. Özbek (Ed.), *Kamusal alan* kitabı içinde (s. 141–176). İstanbul: Hil Yayın.
- Negt, O., & Kluge, A. (1993). *Public sphere and experience: Toward an analysis of the bourgeois and proletarian public sphere*. USA: University of Minnesota Press.
- Önder, Ö. ve Güler, E. (2016). Türkiye’de yerel demokrasi açısından kent konseyleri üzerine bir araştırma: Kütahya kent konseyi örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 881–902.
- Özen, A., Yaşa, A. A. ve Demirhan, H. (2016). Katılımcı bütçeleme anlayışı çerçevesinde İzmir büyükşehir belediyesinin 2015-2019 Stratejik Planının Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1296–1310.

- Porio, E. (2017). Citizen participation and decentralization in the Philippines. In W. Berenschot, H. S. Nordholt, & L. Bakker (Ed.), *Citizenship and democratization in Southeast Asia* (pp. 31–50). Brill.
- Ravensbergen, F., & VanderPlaats, M. (2010). Barriers to citizen participation: The Missing voices of people living with low income. *Oxford University Press*, 389–403.
- Sakıncı, S. ve Bursalıoğlu, S. A. (2014). Bütçelemede demokratik bir değişim: Katılımcı bütçeleme. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 1–10.
- Sintomer, Y., Herzberg, C., & Röcke, A. (2008). Participatory budgeting in Europe: Potentials and challenges. *International Journal of Urban and Regional Research*, 32(1), 164–178.
- Toksöz, F. (2008). *İyi yönetim el kitabı*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Tosun, E. K., Keskin, E. B. ve Selimoğlu, E. (2016). Bursa kent konseyi'nin bilinirliğinin araştırılması. *Yönetim ve Ekonomi*, 23(1), 97–112.
- Usta, S. ve Bilgi, E. (2017). Hemşehrilik bilinci ve kent konseyleri: Karaman ilinde bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(26), 223–252.
- Uysal, A. B. (2013). Katılımcı senaryo tekniği yardımıyla tarihi kentsel alan için iyileştirme stratejisinin belirlenmesi. *METU JFA*, 30(2), 137-162.
- Wampler, B. (2000). *A Guide to Participatory Budgeting*. International Budget Partnership.
- Yalçın, A. Z. (2015). Yerel yönetimlerde katılımcı bütçeleme. *Yönetim ve Ekonomi*, 22(2), 311–329.
- Yaman, M. ve Küçükşen, M. (2018). Yerel demokrasinin gelişimi sürecinde kent konseylerinin rolü ve işlevselliği: Bursa ve Yalova kent konseyi örneği. *İşletme, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 64–85.
- Yavuz, H. (2016). Atılmış hayat parçaları: Tanpınar'ın Huzur romanında hafıza ve mekan ilişkisi. *Monograf Edebiyat Eleştiri Dergisi* (5), 69–84.
- Zakirova, V. (2014). Gender inequality in Russia: The perspective of participatory gender budgeting. *Reproductive Health Matters*, 202–212.